

วิกฤตครั้งนี้คือวิกฤตแห่งความไม่รู้

ฉลาดชาย รมิตานนท์
ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เวลาล่วงเลยมาเกือบจะครบหนึ่งปีแล้วที่ปรากฏการณ์ที่เราเรียกกันว่า “วิกฤตเศรษฐกิจไทย” ออกมาอาละวาดกับชีวิตของคนไทย เมื่อมาถึง ณ จุดนี้สมควรที่สังคมไทยต้องสรุปทบทวนว่าวิกฤตที่แท้จริงคืออะไร มีขอบเขตกว้างขวางและความรุนแรงลึกซึ้งขนาดไหน อะไรเป็นเพียงปรากฏการณ์ อะไรเป็นเพียงปัญหาที่เป็นผลกระทบและอะไรคือรากเหง้าของปัญหา หากยังสรุปสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ การฝ่าวิกฤตก็จะขาดน้ำหนัก ไร้ทิศทาง แล้วในที่สุดอาจฝ่าไม่ได้ หรือที่ร้ายไปกว่านั้นคือเข้าใจผิดคิดว่าฝ่าไปสำเร็จต่อไปนี้จะรับมือได้แล้ว บทความนี้ขอยืนยันว่า ภายใต้กติกาของการแข่งขันไม่มีวันที่ ประเทศไทยหรือคนไทยจะชะลอตัวลงพักผ่อนแม้แต่จะเพียงชั่วครู่ได้อย่างเด็ดขาด

ต่อไปนี้เป็นประเด็นสำคัญที่จำเป็นจะต้องคิดร่วมกันว่าเป็นเช่นที่ว่าเป็นจริงหรือไม่

วิกฤตนี้กว้างใหญ่เกินกว่าเป็นเพียง “วิกฤตเศรษฐกิจ”

นับแต่ปลายปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา สังคมไทย และคนไทยถูกกรอกหูให้คิดและเชื่อมาโดยตลอดว่า วิกฤตนี้เป็นเพียงวิกฤตเศรษฐกิจเท่านั้น และการแก้ไขก็ต้องใช้หลักคิดและนักคิดทางเศรษฐศาสตร์ พร้อมกันนั้นก็เจาะจงว่าเป็นปัญหาทางเทคนิคการเงินการคลัง ถ้าแก้ตรงนี้ได้แล้วทุกอย่างก็จะดีขึ้นอย่างแน่นอนและไม่นานเกินรอ ดังนั้นในช่วงเวลาที่ผ่านมามันไทยจึงถูกดึงให้สนใจอยู่กับเรื่องการเงินเสถียรภาพของค่าเงินบาท ปัญหาระบบการเงินและหรือสถาบันการเงินขาดความน่าเชื่อถือ ปัญหาทุนสำรองต่างประเทศถูกใช้ไปจนเกือบหมดอย่างรวดเร็ว ปัญหาหนี้สินต่างประเทศเพิ่มขึ้นเร็วกว่าความสามารถในการชำระหนี้ ปัญหาอัตราดอกเบี้ยสูงต้นทุนการทำธุรกิจสูง การส่งออกชะลอตัว ปัญหาทุนจากต่างประเทศไม่เข้าและอื่น ๆ อีกมากมาย ถ้าสังเกตดูให้ดีแล้วจะเห็นว่านัยยะของวิธีคิดแบบนี้ ทำให้เราต้องฝากชีวิตไว้กับนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักแต่ฝ่ายเดียว เมื่อหันไปดูการฝ่าวิกฤตที่นำโดยภาครัฐก็จะพบว่าทุ่มน้ำหนักให้กับรองนายกฯ ฝ่ายเศรษฐกิจและ รัฐมนตรีคลังซึ่งก็ใช้ว่าจะเป็นการเอกภาพทางความคิดและการทำงาน แม้ว่าจะทำตามใบสั่ง IMF ด้วยกันทั้งคู่ก็ตาม

พูดอีกอย่างหนึ่งคือใครที่ไม่ใช่ นักเศรษฐศาสตร์มหภาคที่เชี่ยวชาญด้านการเงินการคลัง และเศรษฐกิจระหว่างประเทศแล้ว ต้องนั่งดูอยู่เฉย ๆ เพราะถือว่าไม่มีความรู้ความสามารถพอ ได้แต่ขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยบันดาลให้ท่านเหล่านั้น คาดการณ์ไม่ผิดก็แล้วกัน

แต่อย่าลืมว่าในความเป็นจริงแล้ว วิกฤตที่ว่านี้กระทบต่อทุกมิติของชีวิตคนไทย ทุกชนชั้น ทุกเพศ ทุกวัย งบประมาณด้านการศึกษาถูกตัด เช่นเดียวกับด้านสาธารณสุข ปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด การค้าขายมนุษย์ที่เป็นผู้หญิงและเด็กหญิง จะยิ่งเห็นชัด รุนแรงและกว้างขวางมากขึ้น ข้าวของแพงขึ้นไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่ท่าว่าจะหยุด เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว เราจะยังตั้งต้นตีกรอบกันต่อไปอีกว่า นี่คือ วิกฤตเศรษฐกิจเท่านั้นหรือ

ถ้าหากไม่ใช่แล้ว การแก้ไขปัญหาหรือฝ่าวิกฤตจำต้องระดมความคิดจากทุกฝ่ายใช่หรือไม่

วิกฤต "เศรษฐกิจ" เชื่อมโยงกับวิกฤตทางการเมือง ข้อสรุปนี้ยากที่จะปฏิเสธไม่ว่าจะดูจากกรณีของเมืองไทยโดด ๆ หรือเปรียบเทียบกับเกาหลีและญี่ปุ่นก็ยิ่งชัดขึ้น ประธานาธิบดีเกาหลีได้ออกมาพูดอย่างชัดเจนเมื่อไม่กี่วันที่ผ่านมาว่า เหตุหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจเกาหลีล้มเป็นเพราะความล้มเหลวของสถาบันการเงินซึ่งดำเนินงานอย่างไม่โปร่งใส ขาดประสิทธิภาพ ขาดความรับผิดชอบแต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์เหล่านั้นอีกทีหนึ่งคือ "คอร์รัปชัน" ในวงการธุรกิจร่วมกับภาคการเมืองและระบบราชการที่ฉ้อฉลแสวงหาประโยชน์ใส่ตนและพวกพ้อง ในประเทศญี่ปุ่นก็เป็นปัญหาเดียวกัน หันมาดูประเทศไทยก็เป็นเช่นนั้นมิใช่หรือ

ถ้าคิดทบทวนดูให้ดีจะเห็นว่าชวบนการเคลื่อนไหวทางสังคมในเมืองไทยได้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อให้การเมืองไทยสะอาดโปร่งใส มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และสร้างความเป็นธรรมมาโดยตลอดในช่วงสี่สิบปีที่ประเทศไทยเข้าสู่กระแสการพัฒนา ที่เห็นเด่นชัดคือเหตุการณ์ "14 ตุลาฯ" พ.ศ.2516 เหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" ที่ผ่านไปเมื่อไม่กี่ปีมานี้ และการปฏิรูปการเมืองจนเกิดรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

แต่สิ่งที่ควรตั้งเป็นข้อสังเกตคือ ภาคธุรกิจของไทยแทบจะไม่ได้เข้ามาร่วมในกระบวนการพัฒนาการเมืองเลยก็ว่าได้ ในยุคที่อำนาจเผด็จการเป็นใหญ่พ่อค่านายทุนไทยก็วิ่งเข้าหาและประสานประโยชน์กับอำนาจ เมื่อเผด็จการถูกโค่นล้มไปในฐานะตัวบุคคลถูกยึดทรัพย์ พ่อค่านายทุนไทยนอกจากจะอยู่ได้แล้วยังสามารถเติบโตต่อไปได้ทางธุรกิจ ส่วนนักเรียนนักศึกษาประชาชนผู้ออกมาต่อสู้เพื่อการเมือง การบริหารประเทศที่ดีกว่ากลับเป็นฝ่ายล้มตาย โดยที่สังคมไม่เห็นคุณค่า หรือบางครั้งก็กระเทาะซ้ำด้วยซ้ำไป

เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงก็เมื่อเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" ที่มี "มือบมือถือ" เกิดขึ้น เหตุที่เกิดปรากฏการณ์นี้บ่งชี้ว่า ภาคธุรกิจเอกชนเริ่มมีความหลากหลายและเป็นสากลมากขึ้นธุรกิจขนาดกลาง

และขนาดเล็กที่ไม่มีความสามารถจะตอบสนองกับการขอเกี่ยวผลประโยชน์จากฝ่ายอำนาจการเมืองการบริหาร เริ่มลุกขึ้นสู้ เราเริ่มรู้แล้วว่าถ้าการเมืองไม่ดีเศรษฐกิจมีแต่ทรุด

บทเรียนนี้ น่าจะทำให้กลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจต่าง ๆ เช่น หอการค้า สมาคมธนาคาร สภาอุตสาหกรรมและอื่น ๆ อีกมากต้องเข้ามาช่วยผนวกกันผลักดันให้เกิดระบบการเมืองที่ดี ไม่ว่าจะระบบนั้น จะถูกนำเสนอในรูปของ “ประชาสังคม” หรือ “ธรรมรัฐ” หรือ “การปฏิรูปสังคมไทย” ในทุกมิติ

วิกฤตในสังคมไทยเกิดขึ้นมานานแล้ว ประเด็นนี้ก็มีความสำคัญที่สังคมไทยจะต้องรับรู้ ว่า วิกฤตมิใช่เพิ่งเริ่มเกิดขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคมปีที่แล้วที่มีการปล่อยให้ค่าเงินบาทลอยตัว วิกฤต (การพัฒนา) แสดงออกมานานแล้วในสังคมไทย ภายใต้ ปัญหาการแตกสลายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การแตกสลายของชนบทอันเป็นผลของการพัฒนาที่**ไม่เป็นธรรม** ผลกระทบต่อเนื่องแบบลูกโซ่ที่ตามมา อย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงคือ ภาวะความยากจนในชนบท การขาดที่ดินทำกินขาดทุนและเทคโนโลยี ขาดอำนาจต่อรอง จนในที่สุดการผลิตล่มสลาย การอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่ ๆ ปัญหาหาบเร่แผงลอย รวมทั้งการขายนุษย์ในนามการขายบริการทางเพศด้วย ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาที่เกิดขึ้นโดด ๆ ลอย ๆ

ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องมีความเข้าใจว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดมีกลุ่มพลังออกมา ผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการเมือง เกิดการปฏิรูปสังคมไทย เหตุใดกลุ่มพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องออกมาตั้งคำถามกับโครงการใหญ่ ๆ หรือนโยบายสำคัญของ ๆ รัฐ เช่นการสร้างเขื่อน การสร้างท่อก๊าซเป็นต้น พร้อมกันนั้นก็จะต้องเข้าใจด้วยว่า การที่เกษตรกรยากจนจากชนบทเข้ามาปักหลักประท้วงในกรุงเทพฯ นั้น คงจะไม่ใช่เพราะพวกเขา “ถูกจัดตั้ง” แต่ประการเดียว ปัญหาพื้นฐานของพวกเขา น่าจะมีอยู่จริง จึงเป็นช่องให้พรรคการเมืองบางพรรคฉวยโอกาสใช้พวกเขาเป็นพลังกดดัน ฉะนั้นถ้าจะประณามใคร ก็ขอให้ประณามให้ถูกตัว พร้อมกันนั้นก็อย่างได้เพิกเฉยกับปัญหาของคนจน

ที่สำคัญคือ ความคิดที่ว่าคนจนคือคนไม่ต่อสู้ดิ้นรน เป็นคนขี้เกียจสันหลังยาวนั้น ควรเลิกได้แล้วเพราะบัดนี้ทุกคนโดยเฉพาะฝ่ายธุรกิจก็ได้ประสบด้วยตนเองแล้วว่า ภายใต้เงื่อนไขของการแข่งขัน ความขยันเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในหลาย ๆ ปัจจัยของการอยู่รอด เหมือนที่กำลังเกิดอยู่กับพวกเราทุกคนขณะนี้ ความคิดว่าคนจนได้แต่แบมือขอตลอดเวลา ก็น่าจะหมดไปเช่นกัน เมื่อมาถึงจุดนี้ใครกันเล่าที่แบมือขอจากรัฐ ซึ่งผลกระทบให้กับสังคมหรือประชาชนทั้งหลายอีกต่อหนึ่ง การแก้ไขปัญหาสถาบันการเงิน เป็นพยานที่ดี

อนึ่งการขอความช่วยเหลือของ “คนรวย” จากสังคมแบบนี้ใช้ว่าจะหมดไปแล้ว การขอระลอกใหม่เพื่อเพิ่มทุนให้กับธนาคารต่าง ๆ ที่เหลือรอดอยู่กำลังก่อตัวขึ้น (คุณชาติรี โสภณพณิช และ

สถาบัน “มุดีส์” ก็ออกมาพูดเป็นเสียงเดียวกันแล้วว่า รัฐบาลไทยจะต้องเข้ามา “แทรกแซง” จะปล่อยให้ธนาคารทำไปฝ่ายเดียวเห็นที่จะไม่สำเร็จแล้ว)

วิกฤตแห่งวิกฤตคือความไม่รู้ กาลเวลาผ่านไปเกือบครบรอบหนึ่งปีบัดนี้เราเรียนรู้แล้วว่า วิกฤตไทยไม่ใช่วิกฤตเฉพาะประเทศหากแต่เป็นวิกฤตภูมิภาคที่มีความเป็นไปได้มากที่จะกลายเป็นวิกฤตของโลก เอาเข้าจริง ๆ แล้วขณะนี้เรารู้เพียงแค่นี้ แต่ ปัญหาเกิดจากอะไรเล่า สามารถควบคุมแก้ไขได้หรือไม่ อย่างดีที่จะตอบกันได้คือ เป็นผลพวงของกระบวนการ โลกกาภิวัตน์ที่ด้านหนึ่งของมันคือ การเคลื่อนไหวถ่ายเทของเงินและทุนทั้งของกองทุน บริษัทและส่วนตัว เป็นไปอย่างมโหฬารในขนาดและอัตราความเร็วที่โลกไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนที่ร้ายไปกว่านั้น ยังไม่มีวิธีการหรือองค์ประกอบอะไรที่จะออกมาจัดการกับมันได้ในขณะนี้หรือในอนาคต ได้เพียงแต่หวังกันว่า “ระบบธรรมรัฐตลาดเงินสากลที่มีประสิทธิภาพ” เป็นมาตรการหนึ่งที่อาจทุเลาปัญหาได้

คำถามคือ ระบบที่ว่านี้จะเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่อย่างไร เมื่อไรและจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ ยังไม่มีใครตอบได้

เมื่ออ่านถึงจุดนี้ย่อมมีคนที่ตั้งคำถามว่าแล้วบทความนี้จะให้คำตอบอะไรได้บ้าง คำตอบคงไม่มีเพราะในภาวะเช่นนี้คนที่ซื้อสัตย์ต่อตนเองและต่อส่วนรวม คงบอกได้แต่เพียงว่า ต้องรอให้ปัญหามันแก้ปัญหามันเอง นี่ไม่ใช่การเล่นลิ้นแต่วางอยู่บนฐานคิดของหลักเศรษฐกิจแบบเสรี หรือระบบแข่งขันคือเมื่อไม่สามารถจัดการอะไรได้ ก็ไม่ต้องจัดการเพราะการจัดการคือการ “แทรกแซง” ใครแข็งแรงก็อยู่รอด ใครอ่อนแอก็ต้องตายไป แต่มันไม่ง่ายขนาดนั้น เพราะมีกฎอีกข้อหนึ่งว่าเราต่างก็ต้องการซึ่งกันและกัน นายจ้างต้องการคนงาน นายธนาคารต้องการลูกค้า

หมดยุคแล้วสำหรับคำตอบใหญ่ ๆ แบบครอบจักรวาลที่ตายตัว ง่าย ๆ และไม่ซับซ้อน แต่ผู้คนส่วนใหญ่จะยอมรับข้อสรุปแบบนี้หรือไม่ คงจะยากเพราะข้อสรุปแบบนี้จริงมากเกินไป และมันไปทำลายความฝัน อันเป็นฟางเส้นสุดท้ายของทุกคน

ด้วยเหตุนี้เองจึงเปิดโอกาสให้นักการเมืองไร้คุณภาพออกมาออกกวน และให้ความหวังลม ๆ แล้ง ๆ ว่า “ให้เวลามานานพอแล้วไม่เห็นจะแก้ปัญหอะไรได้ จงออกไป ฉันจะเข้ามาเอง”

อย่างไรก็ตามบทความนี้ แม้ไม่บังอาจเสนอคำตอบ แต่เสนอว่าสิ่งที่เป็นการก้าวแรกของกระบวนการหาคำตอบคือ การตระหนักว่ามีปัญหา และหากยอมรับว่าปัญหามันซับซ้อน ลึกซึ้ง กว้างใหญ่ และแปลกใหม่เพียงใดแล้ว การกลับไปสู่คำตอบเดิม ๆ ไม่น่าจะใช้แนวทางที่ถูกต้อง